

Д. М. КЛОЧКОВА

Луганська обласна державна адміністрація

ПРАВОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 1(28), с. 204–207

Проблема формування правової компетентності майбутніх фахівців залишається однією із актуальних у теорії і практиці вищої освіти.

Українському суспільству, що сьогодні розвивається, потрібні сучасно освічені люди, які можуть самостійно приймати рішення в ситуації вибору, здатні до співпраці, які відрізняються динамізмом, конструктивністю, готовністю до міжкультурної взаємодії, мають почуття відповідальності за долю країни, за її економічне процвітання. Система освіти повинна готувати людей не лише для життя у правовому суспільстві, а й створювати це суспільство і державу.

У нових умовах функціонування нашої держави у студентів навчальних закладів необхідно формувати правову компетентність, щоб вони, по-перше, були гідними громадянами своєї країни, розуміли свою роль, можливості та відповідальність у суспільстві, знали свої права й обов'язки; по-друге, щоб вони здобули необхідні для їхньої професійної діяльності правові знання та набули навичок, завдяки яким вони зможуть самостійно розуміти чинні закони, юридичні норми, уміло розбиратися в них і застосовувати у професійній діяльності. Однак, дотепер випускники професійних освітніх установ, здобуваючи знання достатнього рівня з обраної ними спеціалізації, мають обмежені знання правових норм своєї діяльності [2].

До проблеми розвитку правового виховання особистості на різних рівнях звертались як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Достатньо уваги проблемам правового виховання приділено такими вченими, як: О. Аграновська, Л. Балін, В. Головаченко, Н. Еліасберг, М. Кейзеров, В. Котюк, В. Оксамитний, Т. Почтар, О. Скакун, М. Смоленський, А. Стаканков, О. Татаринцева, В. Тищенко, М. Фіцула, О. Шевчук та ін.; формуванню правової культури та правової свідомості майбутнього педагога: Г. Васянович, В. Влади-

мирова, М. Городиський, І. Дарманська, Я. Кічук, Л. Мацук, М. Подберезський, І. Романова, О. Саломаткін, Н. Яковлева та ін.; формуванню правової компетентності особистості: С. Воеводіна, С. Гурін, Я. Кічук, П. Лежнев, О. Панова, Н. Саприкіна, І. Серяєва, О. Черемісіна та ін.

Теоретичний аналіз дефініцій “правова культура”, “правова компетентність”, “правова грамотність” показав, що ці характеристики відображають етапи формування правової свідомості фахівця. Найважливішим з них є етап формування правової компетентності, що забезпечує набуття студентами базових знань із загальних і спеціальних питань майбутньої трудової діяльності, закріплених у законодавстві країни [4].

Формування правової компетентності студентів відбувається не тільки у процесі правового навчання й виховання з дисциплін правознавчого циклу, а й у процесі освоєння професійних дисциплін. Формування правової компетентності здійснюється на всіх етапах навчання людини, починаючи із загальноосвітньої школи.

Аналіз різних визначень терміна “компетентність” в освіті та юриспруденції дав змогу сформулювати поняття правової компетентності як складного явища, яке характеризується соціальним, спеціальним, індивідуальним й особистісним компонентами. Правова компетентність виражається в наявності у фахівця не тільки знань та умінь у галузі застосування окремих норм права у професійній діяльності, а й у повсякденному житті. Ступінь правової компетентності залежно від рівня професійної освіти підвищується за рахунок розширення й поглиблення обсягу правових знань.

Знання права, розуміння його вимог, заборон, дозволів набуває життєво важливого значення у

правовому суспільстві. У сучасному світі, коли значно розширилися можливості людей автономно і самостійно брати участь у цивільних, адміністративних, конституційних, господарських правових відносинах, роль правової компетентності набуває незрівнянного порівняно з попередніми часами сенсу. Тому у студентів практично всіх спеціальностей існує потреба у підвищенні юридичної грамотності.

У зв'язку з цим існує потреба в науковому обґрунтуванні і визначенні шляхів підвищення ефективності формування правової компетентності у майбутніх фахівців у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Отже, перед суспільством і, відповідно, перед педагогами постають *такі завдання*:

- реформування суспільствознавчої і правової освіти;
- становлення системи громадянської освіти;
- етичне, правове громадянське виховання школярів як громадян України;
- виховання учнів на основі цінностей демократичного суспільства;
- адаптація школярів до сучасного життя.

Вважаємо, що ці завдання можуть бути вирішені через радикальну зміну змісту освіти на основі компетентнісного підходу, вмінні діяти, спираючись на здобуті знання, і головне за умови функціонування правової компетентності майбутнього фахівця.

Отже, успішність правової підготовки фахівців, підвищення їхньої правової компетентності можна досягти при дотриманні таких умов.

На етапі підготовки ВНЗ:

- правова підготовка майбутніх фахівців має носити системний характер, включати різноманітні форми правового навчання і виховання студентів;
- правова підготовка безпосередньо має бути пов'язана з поетапним засвоєнням розумових дій у студентів, основу яких становлять освоєння правових знань і умінь на базовому й просунутому рівнях.

На рівні післявишівської освіти:

- при проведенні обов'язкового регулярного підвищення кваліфікації фахівців освітні програми (станданти) мають включати правові курси, орієнтовані на вивчення правової теорії і практики сфери освіти, регіонального законодавства;
- у системі перепідготовки кадрів необхідне введення у стандарти професійної освіти блоку правових знань, орієнтованого на підготовку фахівця конкретної кваліфікації.

У зв'язку з цим необхідна організація постійно діючого правового лекторію на базі факультетів (інститутів); розширення правового консультування у всіх наукових та педагогічних виданнях; створення мережі правових консультаційних пунктів із проблем правового регулювання освітніх відносин; організація наукових досліджень із проблем правової освіти педагогів; введення нової, малозастосовуваної у ВНЗ дисципліни, але, на наш погляд, дуже ефективної — юридичної педагогіки.

Визначені умови покладено в основу створеної нами інтерактивної технології, яка поєднує в собі форми, методи і прийоми, спрямовані на розвиток і формування правової грамотності у майбутніх фахівців.

Таким чином, для успішної самоактуалізації та самореалізації майбутнього висококваліфікованого фахівця поряд із професійними якостями надзвичайно важливим є формування правової компетентності.

У процесі формування правової компетентності вплив на особистість майбутнього вчителя виявляється шляхом перекладу вмісту отриманої інформації у систему внутрішніх властивостей і якостей. При цьому реалізація процесу формування правової компетентності передбачає взаємодію і взаємні переходи між різними дидактичними прийомами, створення ситуативних умов, що забезпечують результативність педагогічної дії на особистість студентів, рівень їхнього розвитку та індивідуальні властивості. У результаті формування у студентів правової компетентності відбувається розвиток їхньої особистості, складається новий рівень соціальних і індивідуальних проявів у поведінці. Загальнопрофесійне розвивається в індивідуальне. Критерієм професійного розвитку особистості фахівця є рівень сформованості професійно значущих якостей.

Таким чином, рівень сформованості у сучасного фахівця правової компетентності корелює з рівнем професійної діяльності і відображає міру опанування цією діяльністю. При цьому не слід забувати і про те, що професійний розвиток студента невіддільний від особистісного.

У психологічному плані реалізація пізнавальної активності особистості в процесі формування правової компетентності означає забезпечення принципу детермінізму: зовнішні чинники діють через внутрішні умови. Внутрішніми умовами в даному випадку виступає минулий досвід, вид і рівень мотивації, система стосунків особистості, способи діяльності тощо. Інтегральним проявом цих чинників може слугувати рівень активності

суб'єкта формування правової компетентності, що визначається мірою його включення у взаємодію зі змістом навчання, опосередкованою взаємодією з викладачем. Технології розвиваючого навчання ґрунтуються на конструюванні знань, на мотивації та інтенсифікації спілкування викладача і студентів.

Під правовою компетентністю розуміється здатність людини ефективно вирішувати проблеми, що виникають у житті, правовими способами.

Правова компетентність може і має стати найважливішим чинником розвитку особистості, створення громадянського суспільства і демократичної правової держави в сучасній Україні.

Формування правової компетентності вимагає розробки і застосування відповідної технології навчання. При цьому знання є не головною, а проміжною метою правової компетентності.

Для того щоб сформувався правова компетентність, право має перейти у ціннісні установки, отримати емоційне забарвлення, закріпитися у навичках нормативно-правової поведінки, стати внутрішнім переконанням, сенсом для особистості. Справді компетентною особистістю стане той, хто зможе об'єднати знання і навички для вирішення конкретної проблеми у сфері права.

Розглядаючи психолого-педагогічні підходи до формування правової компетентності майбутніх фахівців, особливу увагу слід приділяти цій проблемі у світлі професійної підготовленості педагога ВНЗ. Правова компетентність фахівця — якість, що необхідна йому у професійній діяльності. Успішне формування правової компетентності безпосередньо впливає на формування світогляду і позиції особистості майбутнього фахівця, на його ціннісні орієнтації. Правова компетентність дає кожному чіткі і непорушні критерії того, як юридично правильно здійснювати свою професійну діяльність, як потрібно діяти у кожному конкретному випадку, націлює на перевагу одних норм поведінки над іншими. Сучасному фахівцю необхідне чітке знання нормативно-правової бази своєї професійної діяльності, свого правового статусу для того, щоб ефективно здійснювати захист своїх особистих прав і свобод. Самоконтроль фахівця за своєю діяльністю також має здійснюватися на основі правової свідомості та правової зрілості.

Загальноновизначеним є той факт, що найбільш повне розкриття здібностей людини можливе лише в суспільно значущій діяльності. При цьому важливим є те, щоб здійснення цієї діяльності

стабілізувалося не лише зовнішніми факторами (суспільством), а й внутрішньою потребою самої особистості. Діяльність особистості в такому випадку стає самодіяльністю, а реалізація її здібностей у цій діяльності набуває характеру само-реалізації.

Саме в демократичному суспільстві, де найвищою метою розвитку є людина, молода людина може якомога повно реалізувати свій потенціал та ствердитися як особистість, професіонал, член родини та свідомий громадянин своєї держави. У гуманному, демократичному суспільстві зникає відчуження людини від власності, від влади, від створених нею матеріальних і духовних цінностей. Особистість залучається до активної суспільної діяльності.

Національна ідея повинна сприяти формуванню демократичного мислення. Саме національні цінності, які визначають національну ідею, значно впливають на духовний розвиток особистості. Тільки особлива ієрархія ціннісних пріоритетів може бути сутністю та фундаментом національної ідеї. У новому українському суспільстві людина має посідати чільне місце, а держава може і повинна створювати всі умови для задоволення вищих потреб людини через реалізацію її інтересів та через прояв її особистісної позиції у даному суспільстві.

Варто зазначити, лише фахівець із сформованою правовою компетентністю зможе створити соціальне середовище, відповідно до норм моралі і рівня розвитку суспільства здійснити процес синхронізації потреб суспільства, що постійно актуалізуються.

На сучасному етапі розвитку суспільства змінюються вимоги до випускників вищих навчальних закладів. Якщо кілька десятиліть тому для характеристики кваліфікованого фахівця було достатньо оцінити його професійні знання, уміння і навички, то сьогодні перелік вимог розширився. Перед вищою школою постали завдання формування таких якісних характеристик майбутніх фахівців, як управлінська культура, інформаційна компетентність, **правова компетентність** та ін. Ці характеристики визначають насамперед конкурентоспроможність випускника на ринку праці. Показником значущості тих чи інших характеристик є необхідність у студентів додаткових платних освітніх послуг, спрямованих на їх формування.

Отже, для успішного формування правової компетентності студентів ВНЗ необхідно набути додаткових знань, умінь і навичок у правовій сфері, для чого до навчального плану підготовки

майбутніх фахівців необхідно ввести додатковий курс за вибором “Сучасна освіта і право”. При цьому необхідно, щоб курс “Правознавство” і курс за вибором “Сучасна освіта і право” співвідносились між собою як загальне і спеціальне, що й становитиме перспективи наших подальших досліджень.

Література

1. Закон України “Про освіту” // Верховна Рада України. — 1996. — № 21. — С. 253–278.

2. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття): Затв. Постановою Кабінету Міністрів України № 896 від 03.11.1993 р.

3. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / За ред. О. М. Пехоти. — К., 2002.

4. Правозащитное движение в России. Коллективный портрет: Сборник. — М.: ОГИ, 2004. — 400 с.

5. Трубина Л. Толерантная и интолерантная личность: основные черты и отличия // Педагогика, 2003. — 53 с.

6. Городиський М. І. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя. — Рукопис.

7. Ганзенко О. О. Правова культура особи в умовах розбудови правової держави Україна (значення, проблеми, шляхи вирішення) // Вісн. Запорізького юрид. ін.-ту. — 1999. — № 2. — С. 279–284.

Визначено соціально-педагогічні умови правової підготовки студентів, завдання, які ставляться перед сучасним фахівцем, запропоновано нові способи ефективного формування правової компетентності.

Определены социально-педагогические условия правовой подготовки студентов, задачи, которые ставятся перед современным специалистом, предложены новые способы эффективного формирования правовой компетентности.

The socio-pedagogical conditions of student's legal training and the tasks that are put before the modern specialist are determined, the new ways of effectively forming of legal competence are suggested.

Надійшла 27 лютого 2011 р.